

Sutuoktinės giminės *fama* vyro heraldikoje: Mykolo Juozapo Gorskio ir Marijonos Reginos Vainaitės vedybų atvejis (XVIII amžiaus antra pusė)

JONAS DRUNGILAS

Lietuvos istorijos institutas

jonas.drungilas@istorija.lt

Raktiniai žodžiai: antspaudas, *fama*, Gorskiai, herbai, Salantai, vedybos, Vainos, Vilnius, Žemaitija.

Įvadas. XVIII a. antroje pusėje Biržuvėnų dvare, kuris priklausė Žemaitijos kaštelionui Mykolui Juozapui Gorskiui, ponų name ant sienos kabėjo jo žmonos Marijonos Reginos Vainaitės portretas (†1767)¹. Šio portreto dešiniajame viršutiniame kampe buvo nupieštas jungtinis herbas, o jame buvo pavaizduoti Gorskių Galvaraiščio (lenk. *Nalęcz*) ir Vainų Trijų ragų (lenk. *Trąby*) giminių herbai (žr. 1 pav.). Įdomu, kad tokia pat jungtinio herbo kompozicija atsikartoja ir viename iš keturių išlikusių paties M. J. Gorskio portretų². Manytina, kad abu minėti portretai su jungtiniu herbu buvo nutapyti greičiausiai tuo pačiu metu – po M. R. Vainaitės mirties, o ankstesniuose sutuoktinių portretuose kiekvienas iš jų vaizduojamas tik su savo giminės herbu³. Vadinasi,

- 1 Dabar šis portretas saugomas – Žemaičių „Alkos“ muziejus (toliau – ŽAM), GEK 4653, publikuotas – *Žemaitijos dvarų meno kolekcija „Alkos“ muziejuje. Katalogas*, sudarė Z. Dargaitė, Vilnius, 2010, p. 58. Apie šio portreto buvimą Biržuvėnų dvare XX a. pradžioje liudija kažkurio Gorskių giminės atstovo užfiksuota informacija, žr. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1281, ap. 1, b. 4, l. 9.
- 2 *Lietuvos nacionalinis muziejus* (toliau – LNM), T 1051; portretas publikuotas: M. Matušakaitė, *Portretas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, Vilnius, 2010, p. 416, Nr. 314.
- 3 LNM, T 1052 – M. R. Vainaitės portretas su dešiniajame viršutiniame kampe nupieštu Trijų ragų herbu (publikuotas: M. Matušakaitė, *op. cit.*, p. 417, Nr. 315); T 1040 – M. J. Gorskio portretas su kairėje pusėje esančiu Galvaraiščio herbu.

šių portretų užsakovui – Žemaitijos kaštelionui, kuris buvo vedęs tris kartus, šios mirusios žmonos giminės herbas tapo svarbus. Tad šio tyrimo problemą sufleruoja kylantys du klausimai: pirmas – kaip trijų santuokų laikotarpiu keitėsi ar nesikeitė Žemaitijos kašteliono heraldika, ir antras – kodėl būtent M. R. Vainaitė susilaukė tokio išskirtinio dėmesio, ką šiandien primena išlikę net trys (!) šios moters portretai.

Norint atsakyti į pirmą klausimą reikalingas nuoseklus M. J. Gorskio naudotos heraldikos tyrimas – aptarti jo naudotų herbų tipus, naudojimą, kaitą. Tiesa, G. Jasiūnienė, apžvelgdama Gorskių giminės XVII–XIX a. naudotą heraldiką, glaustai apibūdino M. J. Gorskio jungtinį herbą, tačiau ji pasinaudojo labai mažu kiekiu duomenų (dviem antspaudais)⁴. Bet siekiant išsamesnių tyrimo rezultatų būtina akumuliuoti kuo didesnę kiekį kuo tolygiau ir chronologiškai tankiau išsidėsčiusių Žemaitijos kašteliono antspaudų. O norint atsakyti į antrąjį šio tyrimo klausimą, pravartu atsitraukti nuo sistemingai išanalizuotų herbų aprašymo ir į herbą žvilgtelėti iš kitokios perspektyvos – semiotiniu žvilgsniu. Žvilgtelėti kaip į ženklą, kuriame, pasak semiotiko J. Lotmano, slypi akumuliuota socialinė patirtis⁵. Kai herbas suprantamas kaip komunikacijos segmentas, perduodantis informaciją, skirtą atitinkamai auditorijai – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) bajorijai⁶. Tada jis tampa šaltiniu, kuris atidengia kitus prasmės kodus, daug gilesnį socialinį bei mentalinį kontekstą.

Pirmiau aptarti M. J. Gorskio ir M. R. Vainaitės herbai lenkiškoje ir lietuviškoje heraldinėje istoriografijoje dažniausiai priskiriami plačiai grupei jungtinių, dar vadinamų sudėtinių (lenk. *złożony*), herbų⁷, kurie LDK išpo-

4 G. Jasiūnienė, Žemaitijos bajorų Gorskių heraldika, in: *Padubysio kronikos*, Nr. 1(2), 2014, p. 74.

5 Ю. М. Лотман, *Семиотика*, С.-Петербург, 2000, p. 9.

6 Plačiau apie antspaudą kaip ženklą žr. Z. Piech, Znak jako przedmiot badań historycznych, in: *Pamiętnik XV powszechnego zjazdu historyków polskich*, t. 1, cz. 2, pod redakcją J. Staszewskiego, Toruń, 1995, p. 246–257.

7 Apie jungtinių herbų tipologiją žr. Z. Piech, Pieczęcie herbowe w systemach sfragistycznych dawnej Rzeczypospolitej, in: *Dawne pieczęcie. Typologia – metody badań – interpretacje*, red. Z. Piech, Warszawa, 2015, p. 220–222. Šių herbų tyrimų apžvalga pateikiama Lenkijoje, žr. P. Stróżyk, O potrzebie i możliwościach badań nad herbami złożonymi: uwagi na przykładzie ikonograficznych źródeł heraldycznych z Wielkopolski, in: *Ad fontes. O naturze źródła historycznego* (ser. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Historia*, vol. 170), Wrocław, 2004, p. 201–225. Lietuviškoje istoriografijoje jie aptarti:

1 pav. Marijonos Reginos Vainaitės (†1767) portretas, jo dešiniajame viršutiniame kampe – santuokinis herbas su jame pavaizduotais Gorskių Galvaraiščio ir Vainų Trijų ragų herbais, ŽAM, GEK 4653

puliarėjo XVII a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje⁸. Vokiečiakalbėje istoriografijoje tokie herbai išskiriami į atskirą – santuokinių herbų – kategoriją (vok. *Ehewappen*, *Heiratswappen*), kartu vartojant platesnę reikšmę turintį terminą (*Allianzwappen*⁹). Naudojantis šia vakarietiškos heraldinės terminijos patirtimi vertinga būtų ją pritaikyti ir LDK atveju – iš struktūrinių, kompozicinių aspektą turinčios jungtinių herbų grupės išskirti kitokią, socialinės istorijos atspalvį turinčią kategoriją. Tokie sutuoktinių herbai dažniausiai atvaizduojami dvilaukiame perskeltame skyde arba atskiruose dviejuose skyduose, esančiuose vienas priešais kitą, kai kairėje (heraldinėje – dešinėje) pusėje vaizduojamas vyro herbas, dešinėje – žmonos, o viršuje juos abu jungia vyro herbo šalmo papuošalas¹⁰. Pažymėtina, kad šitokie du santuokiniai herbai gali būti jungtiniai, t. y. turintys skyde keturis ar daugiau laukų, kuriuose pateikiama visa asmens heraldinė genealoginė programa, arba tik dviherbis (vok. *Doppelwappen*), t. y. kai atvaizduojami tik sutuoktinių herbai. Įprastai toks herbas galiojo konkretų laiką, tik tos santuokos laikotarpiu, o po kitų vedybų buvo sukuriamas naujas santuokinis herbas (pavyzdžiui, kunigaikščio P. K. Sanguškos atvejis¹¹). Na, o prisimenant aptariamąjį M. J. Gorskio, kuris, kaip minėta, buvo vedęs tris kartus, atvejį vertėtų patikrinti, kaip ši taisyklė veikė.

E. Rimša, *Heraldika. Iš praeities į dabartį*, Vilnius, 2004, p. 35–36; A. Railaitė-Bardė, *Origo et arma. Kilmė ir herbas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI–XVIII amžiuje*, Vilnius, 2020, p. 233–248.

8 E. Rimša, *op. cit.*, p. 137–138. J. Rogulskis, ištyręs XV–XVIII a. Sanguškų giminės 1050 antspaudų, pastebėjo, kad šioje giminėje santuokinius herbus pradėjo naudoti po 1720 m. kunigaikštis Paulius Karolis Sanguška, J. Rogulski, *Insignia ducalis splendoris. Splendor rodziny książąt Sanguszków i śródki jego manifestacji od XV do XVIII wieku*, Kraków, 2022, p. 264–267.

9 Šių terminų vartojimas heraldikos literatūroje aptartas, žr. R.-G. Werlich, *Wappen und Wappengebrauch pommerscher Herzoginnen in der Frühen Neuzeit*, in: *Zwischen Thronsaal und Frawenzimmer. Handlungsfelder pommerscher Fürstinnen um 1600 (Forschungen zur pommerschen Geschichte, Bd. 50)*, D. Schleinert, M. Schneikart (Hrsg.), Wien, 2017, p. 104–105.

10 G. Oswald, *Lexikon der Heraldik*, Leipzig, 1984, p. 109; G. Scheibelreiter, *Heraldik*, Wien, 2005, p. 119–120.

11 Kunigaikštis P. K. Sanguška buvo vedęs tris kartus. Pirmosios vedybos (1706 m.) įvyko su brolio Kazimiero Antano Sanguškos našle Bronislava Pienionžkaite, tada jis naudojo brolio herbinį spaudą. O po antrų (1710 m.) – su Marijona Liubomirskyte ir po trečių (1735 m.) – su Barbora Uršule Duninaite – vedybų jis užsakydavo naujus spaudus su naujos žmonos herbu, žr. J. Rogulski, *op. cit.*, p. 80, il. 19–23.

Pagrindinis šio tyrimo šaltinis – M. J. Gorskio antspaudai, kurie išliko ant kitiems asmenims išsiųstų laiškų vokų. Šioje korespondencijoje, kuri, kaip ir šios giminės išlikusio ir išsibarsčiusio archyvo dalys, saugoma įvairiose Lietuvos (daugiausia Vilniaus) ir Varšuvos dokumentų saugyklose, pavyko aptikti 1752–1776 m. laikotarpio (ir du vėliau panaudotus) 36 M. J. Gorskio antspaudus¹². Tokių vokų antspaudai – gana nestandartinis šaltinis, kartu rodantis intensyvų heraldikos naudojimą XVIII a. kasdienybėje. Apdorojant šią tiriamąją medžiagą teko susidurti su dviem keblumais – antspaudų fizine būkle ir jų datavimu. Pirma, dalis antspaudų, tuometiniams adresatams atplėšiant vokus, yra aptrupėję, nubyrėję, tačiau iš išlikusių fragmentų dar įmanoma juos priskirti konkrečiai tiriamai grupei. Antra, dokumentų bylose ne visada šalia laiškų išliko jų vokai, todėl kilo abejonių dėl tikslaus antspaudų datavimo, nes yra tikimybė, kad galbūt saugyklose formuojant atskiras dokumentų bylas vokai galėjo atsidurti kitur nei laiškai¹³. Todėl tyrimo metu pirmiausia atkreiptas dėmesys į vienalaikius įrašus, kai kartais ant voko nurodomi laiško išsiutimo ir gavimo mėnuo ir diena, arba vėlesni įrašai – archyvą tvarkiusio asmens tikslios datos įrašymas pieštuku. Betyrinėjant šiuos laiškus ir vokus pavyko aptikti du įdomius atvejus, kai du M. J. Gorskiui adresuoti laiškų vokai buvo (greičiausiai jo paties) perantspauduoti dviem skirtingais jo spaudais¹⁴. Šį nemažą aptiktą M. J. Gorskio sfragistikos palikimą papildė aptikti trijų tipų herbiniai kok-

12 Antrojo pasaulinio karo metu, Gorskiams traukiantis į Vakarų, viena dalis giminės archyvo pateko į Varšuvą (Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (toliau – AGAD), z. 395; Zbiór materiałów różnej proveniencji z XVI–XX w.), antra – į Telšių „Alkos“ muziejų, o trečia po karo buvo atvežta į Vilnių, ji dabar saugoma Lietuvos valstybės istorijos archyve šios giminės fonde (f. 1281, plačiau apie šį fondą žr.: R. Firikovičius, Gorskių (herbo Nalenč) giminės dokumentinė medžiaga Lietuvos TSR centriname valstybiniame istorijos archyve, in: *Lietuvos istorijos metraštis, 1973 metai*, Vilnius, 1974, p. 233–242). Dalis M. J. Gorskio dokumentacijos, laiškų pakliuvo ir į kitas Lietuvos dokumentų saugyklas (Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, Retų knygų ir rankraščių skyrius (toliau – LNB RKRS), f. 92 (Nagurskių giminės archyvas); Šiaulių „Aušros“ muziejus (toliau – ŠAM)).

13 Pavyzdžiui, vienoje Gorskių giminės archyvo dalyje išliko atskira byla su nedatuotais M. J. Gorskiui adresuotų laiškų vokais, AGAD, z. 395, sygn. 100, l. 1–4.

14 Žemaitijos taurininko Simono Petro Herubavičiaus laišakai LDK Iždo tribunolo maršalkai M. J. Gorskiui, 1754 m. vasario 11 (ant šio voko išliko M. J. Gorskio antspaudas su nuplėšto popieriaus skiaute), 19 d. (šio voko antroje pusėje išliko du antspaudai ir trečiojo žymė), Mogiliavas, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 65, l. 2, 4v.

liai¹⁵ ir du bažnyčiose (Telšių Šv. Antano Paduviečio bazilikoje ir Vilniaus Šv. Dvasios dominikonų) išlikę fundaciniai ženklai. Taip iš viso susidarė 41 objektas, kuris padės atskleisti Žemaitijos kašteliono naudotą heraldiką.

Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti M. J. Gorskio heraldiką, išryškinant jos kaitai turėjusius įtakos veiksnius, ir atskleisti antrosios žmonos ir jos giminės (Vainų) herbo svarbą Žemaitijos kaštelionui.

M. J. Gorskio heraldika. Analizuojant M. J. Gorskio heraldiką tyrimas buvo suskirstytas į tris laikotarpius pagal jo vedybas, taip atskleidžiant kiekvienos santuokos įtaką Žemaitijos kašteliono heraldikai.

Pirmas laikotarpis. M. J. Gorskis gimė Žemaitijos vėliavininko Antano Andriejaus Gorskio (†1736) ir jo pirmos žmonos Kristinos Bilevičiūtės (†1723) šeimoje¹⁶. Sulaukęs 21-erių 1738 m. vedė Teresę Nagurskytę (†1752¹⁷), Žemaitijos žemės teismo pateisėjo Pranciškaus Vladislavo Nagurskio ir Joanos Šiukštaitės dukterį. Tad pirmoji M. J. Gorskio žmona buvo kilusi iš Žemaitijos valdžios elitui priklausančios giminės¹⁸. Deja, iš šio laikotarpio pavyko aptikti tik vieną 1752 m. M. J. Gorskio juodo lako antspaudą¹⁹. Jame matome pavaizduotą skydininką, o abiejuose jo šonuose yra du herbai kartu: dešinėje (heraldinėje) dešinėje tėvo – Gorskių Galvaraištis, o kairėje motinos – Bilevičių Kapo herbai (žr. 2 pav.).

Šiame herbiniam antspaude pavaizduota viena įdomi detalė – jame skydininkas dešinę ranką laiko ištiesęs link Galvaraiščio herbo šalmo papuošalo, taip tarsi išstumdamas į priekį tėvo herbą, pabrėždamas jo pirmumą ir svarbą. Šis mažų matmenų (13 x 15 mm) antspaudas (jį įvardysime pirmojo tipo

15 Biržuvėnų dvaro herbiniai kokliai: 1) 1759 m., ŠAM, K 411 (baltos glazūros), K 405, 406 (juodos glazūros); 2) 1767 m., Kultūros paveldo centro paveldosaugos biblioteka (toliau – KPCPB), f. 6, ap. 1, Nr. 11877; Lebiodų dvaro koklinė krosnis, Žemaičių vyskupystės muziejus (toliau – ŽVM), GEK 2041.

16 R. Klimavičius, Gorskių giminės genealogija, in: *Žemaičių praeitis*, ats. red. A. Butrimas, t. 2, Vilnius, 1993, p. 261.

17 Žinoma, kad 1751 m. pabaigoje T. Nagurskytė Gorskienė gyveno, žr. Frusinos Vazinskytės laiškas Teresei Nagurskytei Gorskienei, 1751 m. lapkričio 18 d., Tirkšliai, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 99, l. 12.

18 Apie tuometinę Nagurskių giminę žr. J. Drungilas, *Erelis lokio guolyje. Lenkų bajorai Žemaitijoje XVI–XVIII a. Migracija, kalba, atmintis*, Vilnius, 2019, p. 191–213.

19 M. J. Gorskio laiškas uošvienei J. Šiukštaitėi Nagurskienei, 1752 m. rugpjūčio 11 d., LNM, f. 92, b. 529, l. 1v.

2 pav. 1752 m.
M. J. Gorskio herbinis
antspaudas (13 x 15 mm),
perteikiantis jo tėvų
heraldiką, LNM, f. 92,
b. 529, l. 1v

M. J. Gorskio antspaudu), greičiausiai, buvo signetinis antspaudas. Remiantis vėlesniais duomenimis, kai įvairiu laikotarpiu M. J. Gorskis naudojo po du skirtingus antspaudus, galima manyti, kad tuometinis Žemaitijos pataurininkis tada turėjo ir antrą – didesnių matmenų spaudą. Taigi šiame laikotarpyje pagrindinis dėmesys atiteko M. J. Gorskio tėvų heraldikos manifestacijai. Taip M. J. Gorskis per savo kilmę iškėlė tuometinį abiejų tėvų giminių „svo-ri“²⁰, kartu primindamas šios vedybinės giminystės reikšmę.

Antras laikotarpis. Mirus pirmajai žmonai M. J. Gorskis 1753 m. vedė antrą kartą – M. R. Vainaitę, Užvenčio seniūno Jurgio Vainos ir Onos Miunsterytės (*von Münster*) dukterį²¹. Pažymėtina, kad šis laikotarpis kardinaliai priešingai nei ankstesnis išsiskiria heraldinių šaltinių gausa bei įvairove. Štai žinomas antrosios žmonos M. R. Vainaitės Gorskienės 1758 m. herbas, išlikęs

20 M. J. Gorskio tėvas – A. A. Gorskis buvo Žemaitijos vėliavininkas (1712–1736), t. y. ketvirtas pagal rangą pareigūnas Žemaitijos kunigaikštystėje (*Urządniczy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. III: Księstwo Żmudzkie XIV–XVIII wiek* (toliau – *Urządniczy, t. III*), pod redakcją A. Rachuby, Warszawa, 2015, p. 82, Nr. 154), o jo motinos Kristinos tėvas – Aleksandras Mykolas Bilevičius buvo Žemaitijos pilininkas (1674–1704), žr. G. Błaszczyk, *Herbarz szlachty żmudzkiej*, t. I, Warszawa, 2015, p. 174.

21 R. Klimavičius, *op. cit.*, p. 262.

3 pav. 1758 m. M. R. Vainaitės Gorskienės herbas Salantų bažnyčios Amžinos ugnies lempos papėdėje (L. Gričiūtės-Šverbieienės nuotrauka)

jos Salantų bažnyčiai funduotoje Amžinos ugnies lempos (išstatomos prieš Švč. Sakramentą) papėdėje (žr. 3 pav.)²².

Čia skydo centre pavaizduotas Vainų giminės Trijų ragų herbas, o pasirinkta skydo ovalo forma leido sumaniai palei skydą įkomponuoti vyro – Gorskių Galvaraiščio herbo figūrą, tik šios figūros apatinė dalis – raiščio galai, liko išlindę už ovalaus skydo. Virš aptarto skydo – karūna, turinti floristinių (augalinių) elementų, o jos centrinę dalį puošia gėlės žiedas – tai savotiška šalmo karūnelės imitacija. Herbo šonuose inicialai – *M*(arianna) *W*(ojnianka) *S*(tarościanka) *U*(żwencka), o virš karūnos ryškios *Z* ir *H* raidės, kurias reikėtų išskleisti kaip *ZH*(ryczyna), t. y. „iš Hričino (-ų)“. Jos patvirtina, kad M. J. Gorskio žmona Marijona Regina buvo kilusi iš Vainų giminės, kuri savo pirmtaku laikė Hričiną (Grigorijaus vardo perdirbinys). Šis prie pavardės esantis prievardis – Vainos Hričiniai (jie buvo kilę iš Pinsko pavieto), buvo naudojamas siekiant išsiskirti iš kitų bendrapavardžių – Vainų Jasenieckių

22 Apie Gorskių Salantų bažnyčiai paaukotus liturginius indus žr. L. Gričiūtė-Šverbieienė, Salantų bažnyčios liturginiai indai ir kiti reikmenys, in: *Salantų bažnyčia: istorija, meno vertybės ir žmonės*, sudarytojas P. Šverbas, Vilnius, 2011, p. 163–185.

(*Wojna Jasieniecki*) ir Vainų Oranskių (*Wojna Orański*)²³. Tad čia matome re-tai aptinkamą moteriškosios heraldikos atvejį²⁴, kai žmona turėjo ne tėvo ar vyro, bet savo sumaniai kompoziciškai sukurtą herbą.

Po šių vedybų pokyčių įvyko ir M. J. Gorskio heraldikoje – nuo 1754 m. jis pradėjo naudoti du naujus skirtingus antspaudus. Pirmas, naudotas 1754–1767 m. laikotarpiu, nedidelių matmenų (16 x 18 mm), matyt, buvo signetinis antspaudas²⁵. Šio antspaudo centre – santuokinis herbas: kartušuose esantis dvilaukis skydas, kurio heraldinėje dešinėje – M. J. Gorskio Galvaraiščio, o kairėje – M. R. Vainaitės Trijų ragų herbų figūros (žr. 4 pav.).

Be to, čia matome italų jėzuito Silvestro Petra Sancta 1638 m. sukurtą grafinę techniką, t. y. linijomis perteiktas spalvas: Galvaraiščio herbas yra pa-vaizduotas lauke su horizontaliomis linijomis, reiškiančiomis mėlyną, o Trijų ragų herbas lauke su statmenomis linijomis, reiškiančiomis raudoną spalvą. Ši technika kartojasi ir kituose aptariamuose M. J. Gorskio antspauduose. Herbą puošia kunigaikštiška mantija, o jo viršuje – Galvaraiščio herbo papuošalas, kuriame pavaizduota mergina (iki XVII a. buvo vyras)²⁶, abiem rankomis be-silaikanti už priešingose pusėse esančių elnio ragų, o ant kaktos jai užrištas galvaraištis. Vėlgi šiame antspaude (įvardysime jį antrojo tipo M. J. Gorskio antspaudu) buvo pavaizduotas, pagal herbų išdėstymą ir šalmo papuošalą, tipinis santuokinis herbas.

Kitas antspaudas, raudono ir juodo lako (20 x 23 mm), intensyviai nau-dotas 1754–1767 m. (kartą 1777 m.) laikotarpiu (įvardysime jį trečiojo tipo M. J. Gorskio antspaudu)²⁷. Jo centre – perskeltas pusiau kartušinis skydas, kur

23 Šios giminės istorija pateikta žr.: *Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J. Powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nepomucena Bobrowicza*, t. IX, Lipsk, 1842, p. 433–438.

24 Plačiau apie moterišką heraldiką LDK žr. A. Railaitė-Bardė, *op. cit.*, p. 249–263.

25 1) 1754 m. vasario 11 d., Mogiliavas (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 65, l. 2); 2) 1757 m. liepos 26 d., juodo lako (LNM, f. 92, b. 527, l. 4v); 3) 1759 m. birželio 11 d., Užventis (LNM, f. 92, b. 527, l. 5v); 4) 1762 m. vasario 19 d., Biržuvėnai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 119, l. 4); 5) 1763 m. rug-sėjo 6 d., Biržuvėnai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 119, l. 9); 6) 1764 m. balandžio 3 d., Pašiausė (LNM, f. 92, b. 529, l. 5a); 7) 1766 m. balandžio 18 d., Beržėnai (LNM, f. 92, b. 529, l. 10a); 8) 1766 m. gegužės 7 d., Vieksniai (ŠAM, I-R 9955, l. 3v); 9) 1767 m. sausio 1 d., Vieksniai (LNM, f. 92, b. 529, l. 13a); 10) 1767 m. vasario 16 d., Vieksniai (LNM, f. 92, b. 529, l. 14a).

26 H. Szymański, *Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku*, Warszawa, 2011, p. 185.

27 1) 1754 m. vasario 19 d., Mogiliavas (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 65, l. 4v); 2) 1756 m. kovo 9 d., Vieksniai (LNM, f. 92, b. 530, l. 2v); 3) 1758 m. sausio 30 d. juodo lako (LVIA, f. 1281,

4 pav. M. J. Gorskio antspaudas (16 x 18 mm), naudotas 1754–1767 m. laikotarpiu, su santuokiniu herbu, LNM, f. 92, b. 529, l. 14a

kartojasi ta pati santuokinio herbo kompozicija – Gorskių Galvaraiščio ir Vainų Trijų ragų herbų figūros bei grafiškai pažymėtos herbų spalvos (žr. 5 pav.).

Herbo viršuje – paviljonas, o jį puošia kunigaikštiška mantija, estetiško pojūtį suteikia skydą iš dviejų pusių prilaikantys skydininkai – angeliukai. Skydo (heraldinėje) kairėje, kur yra Vainų giminės herbas, viršutinis kampas užsibaigia erelio galva. Šioje neįprastoje kompozicijoje taip „užprogramuota“ tam tikra istorinė informacija. 1751 m. lapkričio 30 d. LDK didysis etmonas Mykolas Kazimieras Radvila Žuvelė už 190 000 auksinų įkeitė Mykolui Mo-

ap. 1, b. 74, l. 2v); 4) 1759 m. rugsėjo 22 d. Biržuvėnai (LNM, f. 92, b. 529, l. 2v); 5) 1763 m. sausio 17 d., Vieکشniai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 119, l. 7v.); 6) 1765 m. balandžio 15 d., Vieکشniai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 122, l. 3a); 7) 1765 m. birželio 29 d., Užventis (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 122, l. 4v); 8) 1765 m. liepos 16 d., Vieکشniai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 122, l. 5a); 9) 1765 m. gruodžio 7 d. Biržuvėnai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 122, l. 7a); 10) 1766 m. sausio 16 d., Varšuva (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 73, l. 4v); 11) 1766 m. sausio 20 d., Jurbarkas (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 122, l. 17v); 12) 1766 m. vasario 3 d., Varšuva (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 122, l. 19); 13) 1766 m. gruodžio 5 d. Vieکشniai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 122, l. 21v); 14) 1767 m. balandžio 3 d., Vieکشniai, juodo lako (LNM, f. 92, b. 529, l. 16v); 15) 1767 m. birželio 13 d., Vieکشniai, juodo lako (LNM, f. 92, b. 529, l. 17v); 16) 1777 m. vasario 13 d., Maišiagala (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 86, l. 2v).

5 pav. M. J. Gorskio raudono ir juodo lako antspaudas (20 x 23 mm), naudotas 1754–1767 m. laikotarpiu, su santuokiniu herbu, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 74, l. 2v; b. 122, l. 4a.

tieji Vainai Kėdainių grafystę, kurią nuo 1753 m., vedęs M. R. Vainaitę, perėmė M. J. Gorskis²⁸. Tad šio antspaudu dešinėje (kur Gorskių herbas) pusėje prie skydo esantis angelas pučia trimitą į erelio pusę, taip tarsi skelbdamas Gorskių giminės (per šias vedybas) garsą, jos augančią galybę. Todėl visai neatsitiktinai šis estetiškas, dailiai sukomponuotas herbinis antspaudas tapo vienu mėgstamiausių M. J. Gorskio antspaudų.

Po antrosios žmonos R. M. Vainaitės (†1767) mirties ir pasikeitus statusui – 1766 m. gavus Žemaitijos kašteliono pareigybę²⁹, anksčiau naudotiems antspaudams nebeatitinkant esamos situacijos, M. J. Gorskis sumanė pasidaryti naują spaudą (20 x 23 mm), kurią pradėjo naudoti nuo 1771 m.³⁰ Šio antspaudu centre, nors žmona ir buvo mirusi, išliko anksčiau aptarto santuokinio herbo kompozicija – ovalo formos perskelto dvilaukio skydo heraldinėje dešinėje – M. J. Gorskio Galvaraiščio, o kairėje – M. R. Vainaitės Trijų ragų

28 AGAD, z. 395, sygn. 522, l. 308.

29 *Urządnicy*, t. III, p. 167, Nr. 652.

30 1) 1771 m. lapkričio 3 d. (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 102, l. 2v); 2) 1772 m. sausio 27 d., Vieکشniai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 101, l. 4v); 3) 1773 m. gruodžio 2 d., Biržuvėnai (AGAD, z. 399, sygn. 522, l. 183); 4) 1773 m. vasario 18 d., Vieکشniai (AGAD, z. 399, sygn. 522, l. 198); 5) 1775 m. kovo 24 d., Vieکشniai (AGAD, z. 395, sygn. 98, l. 12); 6) 1776 m. sausio 6 d., Vieکشniai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 50, l. 6); 7) 1850 m. rugsėjo 1 d., Salantai (AGAD, z. 395, sygn. 129, l. 1).

6 pav. M. J. Gorskio antspaudas (20 x 23 mm) su santuokiniu herbu, naudotas 1771–1776 m., LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 50, l. 6

herbų figūros ir grafiškai pažymėtos herbų spalvos. Herbo viršuje – šalmo karūnėlė, jį puošė kunigaikštiška mantija, per skydo šonus vingiavo raudonos spalvos (statmenos linijos) Rusijos Šv. Onos ordino (gautas 1764 m.) kaspinas, o apačioje per vidurį kabėjo šio ordino kryžius. Verta pridėti, kad 1771 m. pabaigoje naudotame antspaude buvo tik Šv. Onos ordino kryžius³¹, o vėliau antspaudu dešiniajame šone papildomai buvo išrėžtas kur kas mažesnis, matyt, dėl vietos trūkumo, Šv. Stanislovo ordino kryžius (žr. 6 pav.).

Na, o šio ordino gavimo istoriją atskleidžia paskutinio Abiejų Tautų Respublikos valdovo Stanislovo Augusto Poniatovskio atsiminimai. Juose valdovas rašo, kad metus (t. y. nuo 1771 m.) jis laukė, kol iš Rusijos atsiųs šio ordino raudoną kaspiną, o Žemaitijos kaštelionas „troško šio ordino, nes tai buvo labai svarbu (norint) padidinti jo reputaciją“³². Galiausiai, gavus ordino kaspiną, 1772 m. rugpjūčio 4 d. M. J. Gorskiui iškilmingai buvo suteiktas Šv. Stanislovo ordinas³³. Beje, juo (įvadysime ketvirtojo tipo M. J. Gorskio antspaudu)

31 LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 102, l. 2v.

32 „Le Roi n’obtint qu’au bout d’un an un cordon rouge de Russie pour Gorski Castelan de Samogitie, qui desiroit cette decoration comme essentielle pour augmenter Sa consideration“, Stanislas Auguste, *Mémoires*, édités par A. Grzeškowiak-Krwawicz & D. Triaire, Paris, 2011, p. 725.

33 S. Łoza, *Kawalerowie orderu świętego Stanisława 1765–1813*, Warszawa, 1925, p. 71.

7 pav. 1759 ir 1767 m. (eskizas) Biržuvėnų dvaro kokliai su M. J. Gorskio santuokiniu herbu, ŠAM, K 411, K 405, 406; KPCPB, f. 6, ap. 1, Nr. 11877

dar ir 1850 m. naudojosi Salantų dvaro savininkas Konstantinas Gorskis³⁴, tai atskleidžia Žemaitijos kašteliono užsakytų spaudų gyvybingumą giminėje ir jų saugojimo istoriją.

Kitas M. J. Gorskio heraldikos šaltinis, kuris papildė aptartą šio antrojo laikotarpio sfragistinę medžiagą, – kokliai. Susituokus M. J. Gorskiui ir M. R. Vainaiti Biržuvėnų dvaras tapo viena iš pagrindinių šios poros rezidencijų, kurios erdvios priemenės sijas puošė išpiešti Gorskių ir Vainų giminių herbai³⁵. Be to, M. Gorskis nusprendė pertvarkyti Biržuvėnų dvarą – iki tol buvusią plytinę krosnį (1727 m.³⁶) jis perdarė į koklinę kartu su jį ir jo žmoną reprezentuojančiais herbais. Tad ponų name buvo įrengtos kelios patalpos šildančios krosnys su 1759 ir 1767 m. padarytais baltos, juodos ir žalsvos glazūros kokliais bei židiniai³⁷. Visi šie kokliai daryti dvaro plytinėje, o jų kompoziciją formavo pats užsakovas – M. J. Gorskis. Kaip matome (žr. 7 pav.), pirmieji buvo nesudėtingos stačiakampio formos baltos ir juodos glazūros kokliai, pagaminti 1759 m.

34 AGAD, z. 395, sygn. 129, l. 1.

35 D. Puodžiukienė, Biržuvėnų dvaro sodybos architektūros raida XVII–XX a. pradžioje, in: *Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai* (ser. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 47–48), Vilnius, 2008, p. 22; R. Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, t. 3, Warszawa, 1992, p. 189–196.

36 Biržuvėnų dvaro inventorių, 1727 m., LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 242, l. 1.

37 D. Puodžiukienė, *op. cit.*, p. 22.

8 pav. Lebiodų dvaro krosnis su kokliuose atvaizduotu M. J. Gorskio santuokiniu herbu ir 1767 m. data, ŽVM, GEK 2041

Jų kompozicija buvo gana paprasta – pagaminimo data ir centre pavaizduotas perskeltas dvilaukis skydas, kuriame kartojasi jau aptarta santuokinio herbo kompozicija: dešinėje – Gorskių, o kairėje – Vainų giminės herbų figūros³⁸.

Vėliau, 1767 m. pagamintuose kokliuose (žr. 7 pav.), kompozicija pakito, ji tapo kur kas sudėtingesnė, nes 1766 m. M. J. Gorskis tapo Žemaitijos kaštelionu. Tad kokliuose buvo įrašyti savininko inicialai – *M(ichał) G(orski)*, jo naujos gautos pareigybės pirmos raidės – *K(asztelan) Z(mudzki)* ir 1767 m. data, o apačioje matėsi Rusijos Šv. Onos ordino kryžius. Vėlgi koklio centre išliko ta pati Žemaičių kašteliono mėgstama sutuoktinių Galvairaiščio ir Trijų ragų herbų kompozicija³⁹. Šį herbą puošė iš trečio tipo (žr. pirmiau)

38 ŠAM, K 411, K 405, 406.

39 KPCPB, f. 6, ap. 1, Nr. 11877.

9 pav. Vilniaus Šv. Dvasios dominikonų bažnyčios pagrindinėje navoje, dešinėje pusėje, šoninio altoriaus viršuje esantis fundatorių Vainų ir Gorskių jungtinis herbas (XVIII a. šeštas dešimtmetis)

M. J. Gorskio antspaudo paimti elementai: paviljonas ir kunigaikštiška mantija. Beveik lygiai tokios pat kompozicijos buvo kokliai (pagaminti 1767 m.) ir M. J. Gorskiui priklausančiame Lebiodų dvare, Lydos pavietae (žr. 8 pav.).

Šio dvaro kokliuose, kitaip nei Biržuvėnų, vietoj Šv. Onos ordino kryžiaus atsirado raidė Z(mudzkiego), o ankstesnėje šios raidės vietoje atsirado kita – X(ięstwa). Tad šiuose kokliuose buvo patikslintas M. J. Gorskio turėtos pareigybės regiono statusas – Žemaitijos kunigaikštystė⁴⁰.

Dar viena šaltinių grupė, perteikianti M. J. Gorskio heraldiką, – jo fundacijos. Štai Vilniaus Šv. Dvasios dominikonų bažnyčios pagrindinėje navoje, dešinėje pusėje, šoninio altoriaus viršuje pavaizduotos fundatorių herbų figūros: dešinėje – Vainų Trijų ragų, o kairėje – Gorskių Galvaraištis (žr. 9 pav.). Žinoma, kad šis šoninis altorius dar 1751 m. pradžioje nebuvo išmūrytas⁴¹. Manytina, kad šie herbai atsirado 1751 m. antroje pusėje–1756 m. laikotarpiu, o altoriaus fundatoriai buvo Mykolas Motiejus Vaina (†1757) ir jo svainis M. J. Gorskis (apmaudu, kad lenkų restauratoriai vietoj Gorskių pavardės ją ištaisė į Cobskių pavardę). Aišku, kad iniciatyvą pirmasis parodė M. M. Vaina, kurio pavardė ir herbas, esantis heraldinėje dešinėje, rodo jo svarbumą.

40 ŽVM, GEK 2041.

41 VUB RS, F4-(A530)21704, l. 1. Už šią nuorodą dėkoju prof. dr. Annai Czyż.

10 pav. 1775 m.
M. J. Gorskio antspaudas
(20 x 25 mm) su santuo-
kiniu herbu, LVIA, f. 1281,
ap. 1, b. 102, l. 5v

Be to, netoli šios bažnyčios buvo ir Vainų rūmai (Vokiečių g. 8)⁴². Vėliau šią fundaciją parėmė (nuo 1753 m.) šio M. M. Vainos seserį vedęs M. J. Gorskis. Tad šiame altoriuje pavaizduotas jungtinis dviejų giminių fundatorių herbas.

Trečias laikotarpis. Galiausiai 1773 m. liepą ar rugpjūtį M. J. Gorskis vedė trečią kartą, dar tik pusmetį našlaujančią Marijoną Rachelę Petkevičiūtę, Vilkmergės pavieto maršalkos Jeronimo Petkevičiaus dukterį⁴³. Šiame laikotarpyje Žemaitijos kaštelionas, matyt, ne visai patenkintas ankstesniuoju (žr. ketvirtojo tipo antspaudą), užsisakė naują spaudą (žr. 10 pav.). Nuo 1775 m. aptinkamas naujas, kiek didesnis nei ankstesnis (20 x 25 mm), herbinis antspaudas, kurį savininkas naudojo retokai (įvardysime penktojo tipo M. J. Gorskio antspaudu)⁴⁴.

Šio antspaudo centre – kartušinis perskeltas dvilaukis skydas, o jame kartojasi jau nusistovėjusi heraldinė kompozicija: dešinėje – M. J. Gorskio Galvaraiščio, o kairėje – M. R. Vainaitės Trijų ragų herbų figūros ir grafiškai

42 Apie šį mūrnamį plačiau žr. A. S. Czyż, *Pałace Wilna XVII–XVIII wieku*, Warszawa, 2021, p. 396.

43 *Urządnicy*, t. III, p. 167, Nr. 652; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. I: *Województwo wileńskie XIV–XVIII wiek*, pod redakcją A. Rachuby, Warszawa, 2004, p. 433, 496, Nr. 3220, 3793.

44 1775 m. vasario 27 d., Telšiai (LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 102, l. 5v); 2) 1775 m. gegužės 30 d. (ŽAM, GEK 45932), publikacija: G. Jasiūnienė, *Žemaitijos bajorų Gorskių...*, p. 75.

11 pav. M. J. Gorskio santuokinis herbas Telšių Šv. Antano Paduviečio bazilikai funduotame šv. Antano paveiksle (1775 m. auksakalio J. Stapelerio iš Laižuvos darbas), A. Butrimas, *Telšių kraštas*, p. 146

pažymėtos herbų spalvos. Herbą puošia kunigaikštiška mantija, o jo viršuje – šalmo karūnėlė, nuo vidurio žemyn vingiuoja raudonos spalvos ordino kaspinas, o apačioje aiškiai matomi, jau tolygiai paskirstyti, ordinų kryžiai: dešinėje – Šv. Onos, o kairėje – Šv. Stanislovo.

Tais pačiais 1775 m. M. J. Gorskis fundavo šiuo metu Telšių Šv. Antano Paduviečio bazilikos antrame aukšte esantį šv. Antano paveikslą⁴⁵.

Šio paveikslo dešiniajame šone išliko fundatoriaus ženklas, kuris buvo daug paprastesnės kompozicijos nei naujasis antspaudas (žr. 11 pav.). Čia vėlgi centre matome dvilaukyje gražiai sukomponuotą tą pačią Gorskių ir Vainų giminių herbų kompoziciją, grafiškai pažymėtas herbų spalvas, šalmo karūnėlę, kunigaikštišką mantiją, tačiau skydo apačioje paliktas tik Šv. Stanislovo kryžius (nukalė auksakalys Juozapas Stapeleris iš Laižuvos). Paskutinis atvejis rodo, kad net praėjus dvejiems metams po naujų vedybų ši Galvaraiščio ir Trijų ragų kompozicija iš Žemaitijos kašteliono heraldikos niekur nedingo.

45 A. Butrimas, *Telšių kraštas: istorija, kultūra, meno paminklai*, Vilnius, 2005, p. 146.

Beje, praėjus beveik metams po vyro M. J. Gorskio mirties jo trečioji žmona M. R. Petkevičiūtė, siųsdama iš Maišiagalos laišką M. J. Gorskio sūnui Liudvikui, panaudojo vyro spaudą (ketvirto tipo)⁴⁶. Vėlgi tai rodo, kad M. J. Gorskis naujų spaudų negamino, o našlė naudojos senuoju vyro spaudu, kuriame išliko santuokinis herbas su antrosios žmonos herbu.

Po Žemaitijos kašteliono mirties buvo nutapytas jo dukters Onos portretas, kuriame išliko įrašas: *R(ok)u 1777 Anna z Woynow Gorska, kasztelan(ka) X(ięstwa) Z(mudzkiego)*⁴⁷. Beje, šis įrašas iki šiolei klaidina daugelį ši portretą aprašančiųjų ir tyrinėjančiųjų, jie portrete pavaizduotą Oną Gorskytę dėl minėtam įrašė esančio fragmento „*z Woynow*“ klaidingai tapatina su M. J. Gorskio žmona⁴⁸. O kad Ona buvo M. J. Gorskio duktė pirmiausia nurodo žodis tame pačiame įrašė, jog ji yra „kaštelionaitė“ (lenk. *kasztelanka*), t. y. kašteliono duktė. Be to, šio portreto kairėje pusėje viršutiniame kampe yra nupieštas daugialaukis herbas, kurio širdyje pavaizduotas pagrindinis – tėvo M. J. Gorskio Galvaraiščio, o pirmame skydo lauke įdėtas Onos motinos – R. M. Vainaitės Trijų ragų, antrame – senelės iš tėvo pusės K. Bilevičiūtės Kapo, trečiame – senelės iš motinos pusės O. Miunsterytės (pavaizduotos dvi horizontalios juostelės) herbai. Galiausiai, šį giminystės ryšį patvirtina žinomi genealoginiai duomenys⁴⁹. Visa tai rodo, kad paveiksle nutapytoji Ona yra Žemaitijos kašteliono M. J. Gorskio duktė. Žinoma, lieka ta pati klaidinanti ir kartu intriguojanti detalė, kodėl šios moters portrete išliko neįprastas įvardijimas „Ona iš Vainų Gorskytė“. Manytina, kad tai buvo pridėta primenant jos motinos kilmę, o tai tik patvirtina, kokia svarbi Gorskiams buvo vedybinė giminystė su Vainomis.

Apibendrinami M. J. Gorskio naudotą heraldiką joje galime išskirti du etapus. Pirmame etape (iki 1753 m.) pagrindinis dėmesys atiteko tėvų heraldi-

46 M. R. Petkevičiūtės Gorskienės laiškas L. Gorskiui, 1777 m. vasario 13 d., Maišiagala, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 86, l. 2v.

47 Portretas saugomas: ŠAM, D-T 535; publikuotas: M. Matušakaitė, *op. cit.*, p. 421, Nr. 318.

48 *Provincijos dvaras: XVII–XIX a. istorinis portretas ir taikomoji dailė Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkiniuose. 2002 m. gegužės 15 d. – 2003 m. sausio 5 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje vykusios parodos katalogas*, parengė L. Birškytė-Klimienė, V. Poškus, Vilnius, 2005, p. 58; M. Matušakaitė, *op. cit.*, p. 412; G. Jasiūnienė, Heraldikos šaltiniai Žemaitijos bajorų dvarų kolekcijose, in: *XIX mokslinė konferencija. Dvarų kultūra Lietuvos muziejuose* (ser. *Lietuvos muziejų rinkiniai*, Nr. 15), sudarytojai: D. Avižinis, D. Elertas, Vilnius, 2016, p. 52, 54.

49 R. Klimavičius, *op. cit.*, p. 264.

kai. Antrajam etapui, kuris prasidėjo M. J. Gorskio vedybomis su M. R. Vainaitė ir baigėsi paties kašteliono mirtimi (1753–1776), būdinga keletas ypatumų. Pirma, šiuo laikotarpiu M. J. Gorskio heraldika pamažu sudėtingėjo, joje atsirado naujų detalių (pavyzdžiui, ordinai, inicialai, pareigybės santrumpos), tačiau dėmesio centre (herbo skyde) išliko abiejų sutuoktinių – M. J. Gorskio Galvaraiščio ir M. R. Vainaitės Trijų ragų herbai. Antra, M. J. Gorskis nenaudėjo daugialaukio, jungtinio herbo (kaip, pavyzdžiui, jų duktė Ona), kuriuo būtų galėjęs pademonstruoti giminystės ryšius, o pagrindinis akcentas išliko dvilaukis skydas, t. y. ši santuoka. Trečia, nuo antrų vedybų iki gyvenimo pabaigos Žemaičių kaštelionas liko prisirišęs prie aptartos Galvaraiščio ir Trijų ragų herbinės kombinacijos. Šio prisirišimo prie minėtos herbinės kombinacijos nepakeitė nei antros žmonos mirtis, nei naujos vedybos. Tad ką reiškė ši antroji santuoka M. J. Gorskiui, kad Vainų giminės Trijų ragų herbas tapo jo identiteto dalimi?

Vainų giminės šlovės aidas: nuo Vilniaus iki Salantų. Norint suprasti, kodėl M. J. Gorskiui buvo svarbus jo antros žmonos M. R. Vainaitės herbas, pravartu žvilgtelėti į pačią pradžią – į jų santuoką.

1753 m. lapkričio 9 d. tuometinis jaunikis – M. J. Gorskis – paprašė Luokės, savo parapijos, klebono Martyno Milvydo išduoti patvirtinimą, kad nėra jokių kliūčių įvykti šiai santuokai ir su šiuo patvirtinimu jis išvyko į jaunosios parapiją – Salantus⁵⁰. O tų pačių metų lapkričio 11 d. Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčioje susituokė dvidešimt dvejų M. R. Vainaitė ir keturiolika metų vyresnis būsimasis Žemaitijos kaštelionas M. J. Gorskis⁵¹. Salantų bažnyčioje prieš didįjį altorių, kur vyko santuokos procesija, ant grindų buvo marmurinė antkapinė lentelė bronziniuose rėmuose, skirta LDK didžiajam virtuvininkui Stanislovui Kazimierui Vainai (†1647), o po šios bažnyčios grindimis – Vainų giminės kriptą (žr. 12 pav.)⁵². Neabejotina, kad M. J. Gorskiui, kurio tėvas buvo Žemaitijos vėliavininkas, ketvirtas pagal rangą pareigūnas šiame regione, šis antkapis, primenantis apie Vainų giminės kadaise turėtą aukštą statusą, turėjo padaryti stiprų įspūdį. Be to, ištėkėdama

50 LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 12, l. 1.

51 Šie duomenys buvo surašyti 1767 m. M. R. Vainaitės Gorskienės portretą tapiusio Antano Dundulevičiaus, kitoje paveikslo pusėje, ŽAM, GEK 4653.

52 V. Juzumas, *Žemaičių vyskupijos aprašymas*, parengė M. Paknys, Varniai, 2013, p. 384.

M. R. Vainaitė jam kaip kraitį, šalia kitų mažesnių dvarų: Lebiodų (Lydos pav.), Scipioniškių (Gardino pav.), mūrnamio Vilniuje (Vokiečių g. 8³³), atnešė ir savo tėvoninį – Salantų dvarą (iki 1785 m. jį valdė Marijonos motina Ona Miunsterytė Vainienė⁵⁴). Verta pridėti, kad tuomet Salantai buvo gana stambi valda⁵⁵. Štai 1667 m. Užvenčio tijūnas Vladislovas Vaina, valdęs Salantų miestelį ir valsčių, turintį 446 dūmus, buvo šeštas žemvaldys Žemaitijos kunigaikštystėje pagal valdytų dūmų skaičių⁵⁶. Tad šios moters dėka sustiprėjo jos vyro statusas ir gerokai padidėjo Gorskių giminės žemėvalda, nulėmusi, kad XVIII a. antroje pusėje ši giminė Lietuvoje pagal ekonominį pajėgumą priklausė stambiausių žemvaldžių dvilyktukui⁵⁷.

Nors iš to meto šaltinių sunku apčiuopti, tiksliai įvardyti šių dviejų sutuoktinių emocinį ryšį, tačiau iš toliau pateikiamų detalių matyti, kad M. J. Gorskis jautė išskirtinį ryšį su šia antrąja žmona. Pirmiausia, apie šiltus šios poros santykius gali paliudyti išlikęs, deja, tik vienas nedidelis Marijonos rašyto laiško vyrui fragmentas:

Siunčiu jūsų mylistai, mano širdie, pono Kučinskio laišką, prašau, jeigu norėtumėte negaištant sugrįžti į Vieکشnius, jeigu būsite laisvas nuo reikalų, nes čia Salantų svečiai jūsų mylistos pono lauks, mano mylimojo, o labiausiai aš pati, mylinti žmona M. Gorskienė.⁵⁸

Šiame laiške, nors gali pasirodyti šabloniški, esantys meilūs kreipiniai (lenk. *sercu memu, kochaneczka mego*) ir teksto pabaigoje išreikštas ilgesys

53 A. S. Czyż, *op. cit.*, p. 396.

54 E. Meilus, Salantų dvaro ir valdos gyvenimas XVIII a. antrojoje pusėje, in: *Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai* (ser. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 47–48), Vilnius, 2008, p. 65–66.

55 1775 m. Salantų valdai priklausė 202 dūmai, LVIA, f. 11, ap. 1, b. 678, l. 77.

56 J. Ochmanskis, Žemaitijos bajorija XVII a., in: J. Ochmanskis, *Senoji Lietuva*, Vilnius, 1996, p. 247.

57 L. Truska, XVIII a. pabaigos Lietuvos bajorija (skaičius ir sudėtis), in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 1992, Vilnius, 1994, p. 23.

58 „List odsyłam pana Kuczyńskiego waści, sercu memu, upraszam gdy byś chciał nie bawiąc powrócić do Wiekszn, jeżeli będziesz wolen od interesów, bo tu goście [z] Szalant oczekiwać będą na przybycie wmc[i] pana, kochaneczka mego, a bar[d]ziej ja sama, jako życzliwie kochającą żoną M. Gorska“, M. R. Gorskienės laiškas vyrui M. J. Gorskiui, 1761 m. spalio 2 d., Salantai, AGAD, z. 395, sygn. 91, l. 79.

12 pav. Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios vidus, kur prieš altorių matosi antkapinė plokštelė, skirta LDK virtuvininkui S. K. Vainai (†1647), ŽVM, GEK 2079/1-2

liudija apie artimą sutuoktinių ryšį⁵⁹. Antra, per keturiolika metų šie sutuoktiniai susilaukė net devynių vaikų. Trečia, po šios žmonos mirties tik po šešerių metų M. J. Gorskis vėl vedė trečią kartą. Vėlgi tai galėtų rodyti ilgesnį gedėjimo laikotarpį, prisimenant ankstesnę sutuoktinę. Ketvirta, surašydamas tes-

59 Plačiau apie moteriškos korespondencijos ypatumus žr. J. Sarcevičienė, „Nieko negaliu nuveikti be tavo, širdele, valios...“ Teresės Rachelės Sapiegienės laišakai vyrui Antanui Kazimierui Sapiegai, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 8: *Vyrai ir moterys Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, 2022, p. 178–206.

tamentą Žemaitijos kaštelionas prašė jį palaidoti ne Biržuvėnuose – vienoje pagrindinių giminės rezidencijų, bet Salantų bažnyčios rūsyje, šios bažnyčios fundatorių Vainų kriptoje, šalia savo antros žmonos Marijonos ir trijų vaikų⁶⁰. Penkta, kaip jau minėta, išlikę trys M. R. Vainaitės portretai (o apie pirmos ir trečios žmonių portretus nėra žinoma!) rodo, kad šiai moteriai šiltus jausmus jautė ne tik vyras, bet ji buvo gerbiama visoje Gorskių giminėje.

Kita vertus, XVIII a. pirmoje pusėje Vainos nepriklausė Žemaitijos valdžios elitui, čia neturėjo jokių pareigų ir buvo beužgęstanti giminė. Užvenčio seniūnas Jurgis Vaina su Ona Miunsteryte buvo susilaukę sūnaus Mykolo Motiejaus ir dukters Marijonos Reginos. Bet 1757 m. kovo 21 d. mirė Mykolas Motiejus, įvardijamas kaip „paskutinis iš Hričinų Vainų giminės“⁶¹, o 1767 m. mirė jo sesuo Marijona, M. J. Gorskio žmona, kurią vienas nežinomas laiško autorius įvardijo panašiai: „Marijona, paskutinioji iš Vainų giminės Hričinų linijos“⁶². Apie šios giminės šlovę M. J. Gorskiui priminti galėjo XVIII a. antroje pusėje Salantų dvare kabėję aštuoni portretai, tarp kurių buvo Mykolo Motiejaus ir Marijonos dėdės Vilniaus kanauninko, LDK didžiojo sekretoriaus Antano Juozapo Vainos (†1747) portretai⁶³. Beje, šis Marijonos dėdė buvo palaidotas ne Salantuose, bet kaip jis pats to prašė – Vilniaus arkikatedroje Abraomo Vainos koplyčioje⁶⁴. Taip šis kanauninko portretas tarsi susiejo dvi Vainų giminės *memoria* vietas: Žemaitijoje įsikūrusių Vainų valdą – Salantus (Vainų giminės krypta) ir LDK sostinėje, Vilniuje, esančią Vainų koplyčią.

Verta priminti, kad XVI a. antroje pusėje–XVII a. pirmoje pusėje Vainų giminės atstovai priklausė LDK valdančiajam elitui, turėjo ne vieną dignito-

60 „Po wyjściu zaś ducha mego ciała mego z ziemi wzięte onej że oddaję, naznaczając miejsce ma spoczynek tegoż ciała mego w kościele salantowskim, we sklepie fundatorskim wojninskim, gdzie w Bogu zeszej żony mojej Marianny z Wojnów Gorskiej kasztelanowej żmudzkiej z trojgiem dzieci ciała leży“, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 52, l. 2v.

61 Įrašas M. M. Vainos portrete: „Michał Mateusz ostatni z familii Hreczynów Woyna, starosta užwencki, chorąży petychorski“, *Žemaitijos dvarų meno kolekcija*, p. 109.

62 „Mariana ultima de linea ex Hreczynis de domo Woynianka“, M. Vainaitė Gorskienė po metus ją varginusios ligos 1767 m. kovo 3 d. mirė Vieکشniuose, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 4, l. 8; b. 15, l. 2.

63 1785 m. Salantų rūmų aprašymas, žr. E. Meilus, *op. cit.*, p. 91.

64 Vilniaus kanauninko A. J. Vainos testamentas, 1747 m. liepos 4 d., Vilnius, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 50, l. 30–31.

riaus postą⁶⁵. Didžiausią „įspaudą“ LDK visuomenėje paliko du Vilniaus vyskupai – Benediktas (†1615) ir Abraomas (1559–1649) Vainos. Pastarojo vyskupo dėka Vilniaus katedroje ir atsirado Vainų koplyčia, po jos grindimis jis ir buvo palaidotas (žr. 13 pav.)⁶⁶.

Šioje Vainų koplyčioje (dabar Šv. Vladislavo) XVII a. viduryje buvo suolas, kuriame vyskupas klausėsi šv. Mišių, jo užsakymu buvo įrengta memorialinė lenta (šiandien neišlikusi⁶⁷). Tad LDK sostinėje – Vilniuje, pagrindinėje miesto šventovėje, esanti koplyčia, besivadinusi Vainų, ir čia išlikusios abiejų vyskupų atminimo lentos (turbūt ir portretai) vaizdžiai priminė Vainų didybę ir šios giminės šlovę – *famą*. Vėlgi šiuo atveju matome, kaip *memoria* (atmin-tis) betarpiškai buvo susijusi su *fama* (šlovė) veiksmu⁶⁸. O kad šis A. Vaina buvo svarbus Žemaitijoje gyvenusiems Vainoms, rodo išlikusi XVIII a. minėto Vilniaus vyskupo testamentu kopija Gorskių archyve⁶⁹.

Neakivaizdžiai Vainų giminės *famą* atskleidžia Raseinių pijorų 1766 m. sukurtas eiliuotas kūrinių, publikuotas M. J. Gorskiui gavus Žemaitijos kašteliono pareigybę. Jame autorius, primindamas Vainų ir Gorskių giminystę, dar nežinodamas Gorskių giminės istorijos, kurios nebuvo net ir K. Niesieckio herbyne (1723–1743), pasinaudojo B. Paprockio veikale „Lenkų riterių herbai“ (1584 m.) panašiai skambančiomis skirtingų giminių įvairių asmenų (nuo 1287 m.), kurie buvo kilę iš Gurių vietovių, pavardėmis, taip tarsi siekdamas labiau „sukilninti“ šios giminės praeitį⁷⁰. O aprašydamas, iš kokios giminės

65 *Urządniczy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, opr. H. Lulewicz i A. Rachuba, Kórnik, 1994, p. 249.

66 Apie Vilniaus vyskupo A. Vainos kriptą bei palaidojimą žr.: V. Urbanavičius, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų ir didikų panteonas Vilniuje* (ser. *Lietuvos didikų kunigaikščių rūmų studijos*, t. 29), Vilnius, 2018, p. 111–115.

67 S. Starowolski, *Monumenta Sarmatarum, viam universæ carnis ingressorum*, Cracoviæ, 1655, p. 227–228.

68 Plačiau apie tai žr. O. G. Oexle, Adel, Memoria und kulturelles Gedächtnis. Bemerkungen zur Memorial-Kapelle der Fugger in Augsburg, in: *Les princes et l'histoire du XIVe au XVIIIe siècle. Actes du colloque organisé par l'Université de Versailles – Saint-Quentin et l'Institut Historique Allemand, Paris/Versailles, 13–16 mars 1996*, eds. Ch. Grell, W. Paravicini & J. Voss, Bonn, 1998, p. 340–341.

69 LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 50, l. 54–57.

70 *Jasnie wielmożnemu jmcu panu Michałowi Gorskiemu po otrzymaney kasztelanii zmudzkiej...*, w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey Scholarum Piarum, 1766, *Biblioteka Narodowa*, Magazyn Starych Druków, sign. SD XVIII.2.57, l. 2v-3.

13 pav. 1636 m. Vilniaus vyskupo A. Vainos antspaudas su Trijų ragų herbu (LMAVB RS, F₃₋₁₃₄) ir Vainų (dabar – Šv. Vladislovo) koplyčia Vilniaus arkikatedroje

yra kilusi sutuoktinė Marijona, jis pateikė žymiausių XVI–XVII a. Vainų giminės atstovų istoriją. Be abejo, šis proginis kūrinių neatspindi nuodugnios abiejų giminių istorijos, tačiau atskleidžia, kad Vainų giminės istorija buvo gerai žinoma LDK bajorijoje XVIII a. antroje pusėje. Tad M. J. Gorskis, veddamas paskutinę Vainų giminės palikuonę, paveldėjo ne tik šios išmirusios giminės turtus, bet ir *famą*. O tai naujai kylančiai Gorskių giminei buvo reikalinga. Panašus reiškinys buvo ir Prancūzijoje, kai mantijos bajorai (pranc. *noblesse de robe*), nepaisant jų geros finansinės padėties, siekė giminiuotis su senakilmiais špagos bajorais (pranc. *noblesse d'épée*), taip naujai bajorijai įgyjant kilnumo⁷¹. Tad giminės senumas, jos žinomumas, šiuo atveju einantis kartu su jos statusu, buvo svarbus giminės vertės kriterijus.

Apie pakitusį M. J. Gorskio statusą LDK bajoriškojoje visuomenėje po vedybų su M. R. Vainaite liudija jam rašytų laiškų kreipiniai. Pavyzdžiui, 1757 m. LDK sargybininkas Liudvikas Pociejus siuntė jam laišką, kurio voke šalia turimų Vieکشنیų seniūno pareigų pridėjo – „Kražių, Salantų ir kitų valdų ponui“⁷². Išties, tai neįprasta tuometinė kreipimosi formulė, kai akcentuojamas M. J. Gorskio kaip stambaus žemvaldžio statusas. Galiausiai, 1767–1770 m. laikotarpiu prancūzų kalba neįprastai M. J. Gorskiui adresuotose laiškuose Žemaitijos vyskupas Jonas Dominykas Lopacinskas kreipėsi – „Jo ekscelencijai ponui grafiui Gorskiui, Žemaitijos kaštelionui“⁷³. Taip pat 1770 m. į M. J. Gorskį kreipėsi ir minėtas L. Pociejus⁷⁴. Oficialiai šis titulas M. J. Gorskiui niekada nebuvo suteiktas, tuo labiau kad anuomet titulų su-

71 É. Haddad, La construction sociale de la noblesse d'épée dans le royaume de France à l'époque moderne, in: *Noblesse oblige. Identités et engagements aristocratiques à l'époque moderne*, éd. N. Le Roux, M. Wrede, Rennes, 2017, p. 27–46; J. B. Wood, Endogamy and *Mésalliance*, the Marriage Patterns of the Nobility of the *Election* of Bayeux, 1430–1669, in: *French Historical Studies*, Vol. 10, No. 3, 1978, p. 375–392.

72 „Jaśnie wielmożnemu jego mości panu Mychalowy Gurskiemu, starosta wieksz[n]-iansky, dziedziczny pan na Krosz, Salanty i innych dobrach“, LDK sargybininko L. Pociejaus laiškas M. J. Gorskiui, 1757 m. gegužės 15 d., Vilnius, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 77, l. 2.

73 Žemaitijos vyskupo J. D. Lopacinskio laiškas Žemaitijos kaštelionui M. J. Gorskiui, 1767 m. vasario 18 d., Jonapolis, AGAD, z. 395, sygn. 95, l. 51a; „A son Excellence Monseigneur le Comte Gorski castellan de Samogitie, w Krozach“, Žemaitijos vyskupo J. D. Lopacinskio laiškas Žemaitijos kaštelionui M. J. Gorskiui, 1769 m. kovo 5 d., Krakės, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 75, l. 2.

74 LDK sargybininko L. Pociejaus laiškas Žemaitijos kaštelionui M. J. Gorskiui, 1770 m. spalio 24 d., LVIA, f. 1281, b. 77, l. 33.

teikimai LDK buvo griežtai kontroliuojami⁷⁵. Tad šiuo atveju prancūzų kalba buvo tarsi maskuotė, kuri leido išreikšti tai, ko neleido vietiniai įstatymai. Grafo titulą M. J. Gorskiui „prilipinti“ paskatino jo 1753–1761 m.⁷⁶ valdomos Kėdainių (statusas nuo 1731 m.⁷⁷) ir Kražių⁷⁸ (statusas nuo 1656 m.⁷⁹) grafystės (lenk. *hrabstwo*). Panaši istorija atsikartojo ir XIX a., kai Žemaitijos kašteliono anūkas Leopoldas Gorskis 1816 m. sūnaus Alberto taip pat buvo pavadintas grafu⁸⁰.

Tad perfrazuojant žymųjį prancūzų sociologą P. Bourdieu, Vainų giminės Trijų ragų herbo panaudojimas M. J. Gorsko santuokiniame herbe ir šio herbo gyvybingumas po sutuoktinės mirties bei naujų vedybų vertintinas kaip Žemaitijos kašteliono turėto socialinio kapitalo išraiška, tapusi jo identiteto dalimi.

Išvados. 1. Išanalizuoti Žemaitijos kašteliono Mykolo Juozapo Gorsko (1717–1776) naudoti 36 antspaudai, 3 tipų herbiniai kokliai, 2 fundaciniai ženklai (Vilniaus Šv. Dvasios dominikonų ir Telšių bažnyčiose) išryškino jo heraldikos raidą, o pasinaudojus semiotikos ir socialinės istorijos prieigos galimybėmis, atsiskleidė kašteliono pamėgto santuokinio herbo ilgo naudojimo motyvai.

2. M. J. Gorsko naudotą heraldiką galima suskirstyti į du etapus. Pirmame etape (iki 1753 m.), vedęs Teresę Nagurskytę, jis pagrindinį dėmesį skyrė tėvų heraldikos manifestacijai (pirmojo tipo antspaudas). Antrajame etape (1753–1776 m.), prasidėjusiame vedybomis su Marijona Regina Vainaitė ir už-

75 S. Górzynski, Tytuły w dawnej Rzeczypospolitej i obecnie – praktyka i prawo, in: *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego nowej serii*, t. VIII, 2008, p. 115–132.

76 AGAD, z. 395, sygn. 522, l. 308; M. Matuszewicz, *Diariusz życia mego*, t. 2: 1758–1764, tekst opracował i wstępem poprzedził B. Królikowski, Warszawa, 1986, p. 135.

77 R. Ragauskienė, D. Karvelis, A. Ragauskas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mikropasaulis: Radvilų Kėdainių visuomenė XV–XVIII a.*, Vilnius, 2022, p. 60.

78 Žinoma, kad 1767 m. jis bylinėjosi kaip Kražių grafystės administratorius su vietiniais jėzuitais, LVIA, f. 284, ap. 1, b. 111 (1767 m. Žemaitijos žemės teismo knyga), l. 1251.

79 „Michał Kazimierz Radziwiłł książę na Olyce i Nieswieża, hrabia na Mirze, Szydłowcu i Krożach“, LVIA, f. 1135, ap. 6, b. 57, l. 47.

80 „Jaśnie wielmożnemu jm. panu grafowi Gorskiemu, marszałkowi powiatu telszewskiego miłościwemu panu i dobrodzieju“, 1816 m. liepos 28 d., Scipioniškės, LVIA, f. 1281, ap. 1, b. 88, l. 2.

sibaigusiam paties kašteliono mirtimi, antspaudų (antrojo–penktojo tipo), koklių, fundacinių ženklų centre dvilaukiame skyde įsitvirtino santuokinis herbas, kurio heraldinėje dešinėje buvo M. J. Gorskio Galvaraiščio, o kairėje – M. R. Vainaitės Trijų ragų herbų figūros.

3. Antrajame laikotarpyje Žemaitijos kašteliono heraldika pamažu sudėtingėjo, šalia pasikartojančių puošimo detalių (šalmo karūnėlė, kunigaikštiska mantija ir kiti) joje atsirado naujų aspektų: a) antrojo tipo antspaude kairiajame skydo kampe panaudota erelio galva (Kėdainių grafystės valdymas) – atspindėjo M. J. Gorskio ekonominio potencialo augimą; b) trečiojo tipo antspaude virš skydo esantis vyro herbo papuošalas – panaudotas tipinis santuokinio herbo elementas; c) ketvirtojo, penktojo tipo antspauduose atvaizduoti jo augantį statusą perteikiantys ženklai: Rusijos Šv. Onos (1764) ir Šv. Stanislovo (1772) ordinų kaspiniai ir kryžiai, pareigybių trumpiniai.

4. Žemaitijos kašteliono santuokinio herbo (su Vainų giminės Trijų ragų herbu) funkcionalumas po antrosios žmonos mirties ir naujų vedybų rodo jo svarbą M. J. Gorskiui, tai nulėmė keletas veiksmų. Pirma, M. R. Vainaitė buvo kilusi iš giminės, turėjusios savo *famą* – jos nariai LDK XVI–XVII a. ėjo aukštas pasaulietines ir dvasines pareigas. Antra, ši giminė LDK sostinėje turėjo gerai žinomą *memoria* (palaidojimų) vietą – Vilniaus katedroje esančią Vainų koplyčią. Trečia, kai kurie veiksniai (devyni vaikai, prašymas palaidoti šalia šios žmonos, po jos mirties buvęs, turbūt, ilgesnis gedėjimo laikotarpis, trys išlikę nutapyti šios moters portretai ir kt.) liudija, kad šių sutuoktinių santykiai buvo artimi ir šilti. Ketvirta, antroji M. J. Gorskio žmona buvo paskutinė Vainų giminės atstovė LDK. Tad vesdamas ją Žemaitijos kaštelionas perėmė ne tik visą šios giminės žemėvaldą, kuri gerokai padidino jo ekonominį potencialą, bet ir šios giminės šlovės – *famos* dalį. Kitiems kaštelionas tai primindavo naudodamas savo santuokinį herbą. Tad šis atvejis atskleidė, kaip sėkminga vedybinė politika galėjo būti sumaniai perteikta kilmingojo heraldikoje.

5. Vainų giminės herbo figūra Žemaitijos kašteliono santuokiniame herbe – tai jo socialinis kapitalas, tapęs identiteto dalimi ir atvėręs kelią M. J. Gorskio statuso augimui. Tai galime matyti ne tik iš jo turėtų vis svarbesnių pareigų Žemaitijos kunigaikštystėje, bet ir iš neoficialios titulaturės, kai pradžioje M. J. Gorskis įvardijamas „Kražių ir Salantų ponu“, o vėliau (nuo 1767 m.) tituluojamas net grafu. Tad neatsitiktinai M. R. Vainaitės dėka XVIII a. antroje pusėje Gorskių giminė pagal ekonominį pajėgumą pateko į stambiausią Lietuvos žemvaldžių dvyluktuką.

The *Fama* of a Wife's Family in the Heraldry of Her Husband: The Case of the Marriage of Michał Jan Gorski and Marianna Regina Wojna (Second Half of the 18th Century)

JONAS DRUNGILAS

Keywords: seal, *fama*, the Gorskis, coat of arms, Salantai, marriage, the Wojnas, Vilnius, Samogitia.

Summary. This article presents an analysis of the heraldry of the Samogitian castellan Michał Jan Gorski (1717–1776), based on the 36 seals he used, three types of armorial stove tiles and two marks of patronage (at the Dominican Church of the Holy Spirit in Vilnius and the Telšiai Cathedral). These sources highlighted the development of his heraldry, while the application of semiotics and the social history approach helped reveal the motives for why the castellan used his much-admired marital coat of arms for so long.

The heraldry used by Gorski may be divided into two stages. In the first (up to 1753), upon marrying Teresa Nagórska, he concentrated mostly on the manifestation of his parents' heraldry (the type I seal). In the second stage (1753–1776), which began with his marriage to Marianna Regina Wojna and ended with the castellan's own passing, his seals (types II to V), stove tiles and marks of patronage all featured his marital coat of arms in the centre of the two-field shield, with Gorski's *Nalęcz* on the heraldic right, and the three horns of Wojna's *Trąby* on the heraldic left. In addition, during the second stage the Samogitian castellan's heraldry gradually grew more complex, where alongside the repeating decorative details (the crown on the helmet, the ducal mantle, etc.), new aspects emerged: a) an eagle's head was used in the left corner of the shield on the type II seal, which signified rule over the county of Kėdainiai and reflected the growth of Gorski's economic potential; b) the male heraldic ornament above the shield on the type III seal – a typical marital coat of arms element was used; c) symbols conveying the castellan's rising status were used on the type IV and V seals: the ribbons and crosses from the Russian Order of Saint Anna (1764) and the Polish-Lithuanian Commonwealth's Order of Saint Stanislaus (1772), and abbreviations of the offices he held.

The functionality of the Samogitian castellan's marital coat of arms (with the Wojna family's Three Horns) even after the death of his second wife and his entering into a new marriage demonstrates its importance to Gorski, which depended on several factors. First, M. R. Wojna came from a family that has its own *fama* – its members in the Grand Duchy of Lithuania held high secular and religious offices in the 16th–17th centuries. Second, this family had a well known *memoria* (burial) place in the capital of the Grand Duchy of Lithuania – the Wojna Chapel in the Vilnius Cathedral. Third, certain factors (nine children, his request to be buried next

to this wife, a longer period of mourning, perhaps, after her passing, three surviving portraits of this woman, etc.) testify that this couple shared a warm, close relationship. Fourth, Gorski's second wife was the last representative of the Wojna family in the Grand Duchy of Lithuania. Thus, by marrying her, the Samogitian castellan not only took over the entire landholdings of this family, which significantly increased his economic potential, but also part of this family's respectability, or *fama*, which he earnestly reminded other castellans of by specifically using his marital coat of arms. The latter instance shows how successful marital policy could be cleverly conveyed in the heraldry of the nobility.

The Wojna family's coat of arms in the marital heraldry of the Samogitian castellan was his social capital, becoming a part of his identity and paving the way for Gorski's growth in status. We can see this not only from his ascent through various offices in the Duchy of Samogitia, but also from unofficial titulature, where Gorski was initially identified as the "lord of Kražiai and Salantai" before eventually being titled as count (from 1767). Thus, it is no accident that thanks to M. J. Wojna, the Gorski family featured among the top-twelve largest Lithuanian landowners according to their economic capability in the second half of the 18th century.